

بررسی نقش مشارکت مردمی در به‌سازی بافت فرسوده محله فهادان شهر یزد

حسن حکمت‌نیا* - دانشیار جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری دانشگاه پیام‌نور

تأیید نهایی: ۱۳۹۷/۱۰/۲۲

پذیرش مقاله: ۱۳۹۷/۰۴/۲۳

چکیده

هدف از پژوهش حاضر بررسی نقش مشارکت مردمی در به‌سازی بافت فرسوده محله فهادان شهر یزد است و در چارچوب کلی تحقیقات پیمایشی انجام شده است. جامعه آماری مورد نظر این پژوهش شامل ساکنان حوزه پژوهش مورد نظر برابر ۳۷۰۰ خانوار است که به روش نمونه‌گیری تصادفی و با استفاده از فرمول کوکران در مجموع ۳۴۸ نفر از شهروندان مطالعه شده‌اند. به‌منظور تشخیص پایایی پرسش‌نامه، از روش آلفای کرونباخ استفاده شده است (۰/۸۵۱+ برای پرسش‌نامه شهروندان). همچنین، روایی محتوایی پرسش‌نامه نیز با نظرخواهی از کارشناسان متخصص در این حوزه تأیید شده است. تجزیه و تحلیل داده‌ها با استفاده از نرم‌افزار SPSS انجام گرفته است. در بخش آمار استنباطی از آزمون همبستگی اسپیرمن و رگرسیون چندگانه استفاده شد. نتایج آزمون اسپیرمن نشان داد متغیرهای اعتماد ساکنان محله به مسئولان از طریق دریافت پیشنهادها و آراء، موضع مناسب کارکنان و مدیران در قبال ساکنان، و افزایش انگیزه از طریق ارائه تسهیلات بانکی ویژه دارای بالاترین ضریب همبستگی معنی‌دار و مثبت بود. و متغیرهای پرداخت همه هزینه‌های به‌سازی توسط ساکنان محله مورد نظر دارای بالاترین ضریب همبستگی معنی‌دار و منفی با متغیر وابسته را دارا بوده‌اند. همچنین، نتایج رگرسیون چندگانه نشان داد متغیر اعتماد ساکنان محله به مسئولان از طریق دریافت پیشنهادها و آراء (Beta = +۰/۳۹۷) و پرداخت همه هزینه‌های به‌سازی توسط ساکنان محله مورد نظر (Beta = -۰/۳۶۴) نسبت به سایر متغیرهای مستقل به ترتیب بیشترین تأثیر مثبت و منفی را در پیش‌بینی متغیر وابسته (سطح مشارکت مردمی برای سامان‌دهی و نوسازی بافت فرسوده محله فهادان) دارد.

کلیدواژه‌ها: بافت فرسوده، به‌سازی، شهر یزد، محله فهادان، مشارکت.

مقدمه

رشد سریع و بی‌رویه در کنار گذر زمان بیش از گذشته شهرهای بزرگ را با خطرهای فرسودگی مواجه کرده است. همچنین، خطرهای زیست‌محیطی با خطرهای احتمالی ناشی از فعالیت‌های انسانی و تأسیسات زیربنایی تشدید یافته محیط زیست آن را کاملاً تهدید می‌کند. به طوری که امروزه رشد بی‌رویه جمعیت در شهرها، بالاخص مهاجرت‌های بی‌رویه روستا-شهری توأم با فرهنگ روستایی و غیره باعث شده تا نواحی مسکونی، که زمانی بسیار دل‌پذیر بودند، به محلاتی فرسوده تبدیل شوند. به طوری که فقدان یا کمبود فضاها و سرانه‌های خدماتی و رفاهی در حد استانداردهای شهری، دسترسی ضعیف به داخل بافت، آلودگی صوتی، و فرسودگی بافت از مسائل و مشکلات این بافت‌ها به‌شمار می‌رود.

امروزه، وجود مناطق فشرده و فرسوده شهری از جمله واقعیت‌های شهرهای متوسط و بزرگ کشور است که همراه خود مسائل و نیازهای خاصی ایجاد کرده است؛ به طوری که بر تصمیم‌گیری‌های مدیران شهری اثرگذار بوده و بخش مهمی از فعالیت‌های آنان به بهبود شرایط و راهکارهای مناسب برای بالابردن شرایط زندگی در این مناطق اختصاص یافته است (وانگ و همکاران، ۲۰۰۷: ۷۵۷). بافت فرسوده به مفهوم فرسودگی فضایی و کالبدی، محصول تأثیر و تأثر متقابل فرایندهای اجتماعی و فضای جغرافیایی است. پدیده فرسودگی در بافت‌های شهری بر کالبد بافت و فعالیت‌های اجتماعی و اقتصادی آن اثرگذار است (احمدی و پوراحمد، ۱۳۹۷: ۴۰۹). این بافت‌ها یا هسته‌های قدیمی شهرها بوده و به مرور زمان دچار فرسودگی و ناکارایی شده‌اند یا در دوران معاصر بدون رعایت ضوابط و مقررات معماری و شهرسازی شکل گرفته و از این رو با مشکلات بسیاری روبه‌رو بوده‌اند و این مشکلات را به کل شهر نیز تسری می‌دهند (داوودپور و نیک‌نیا، ۱۳۹۰: ۳۱). همچنین، بافت‌های فرسوده شهری، به‌عنوان واقعیتی نامطلوب، همواره از سوی دغدغه‌ذهنی مدیران شهری و متفکران این عرصه بوده و از سوی دیگر حامل اثرهای محیطی و اجتماعی نامطلوب برای سیستم شهری بوده است (یاپینگ غراوی و محمدی، ۱۳۹۵: ۱۹۲). براساس موارد گفته‌شده، امروزه بافت‌های فرسوده با توجه به روند نوگرایی و فرانونگرایی در حال جریان، در بستر کالبدی و فرهنگی شهرها، بافت ناکارآمد، و چالش‌آفرین برای مدیریت و برنامه‌ریزی در شهرها قلمداد می‌شوند (بیک و پارک، ۲۰۱۲: ۴۸۵). از طرفی، بافت‌های فرسوده جزئی از پیکره و بدنه شهرهاست و دارای ارزش تاریخی، فرهنگی، کالبدی، عملکردی، و اقتصادی است (دورگش، ۲۰۰۴: ۹۸). این مسئله در کنار تبدیل شدن زمین به یک منبع کمیاب اجتماعی در دهه‌های اخیر باعث شده است که استفاده بهینه از بافت‌های فرسوده، که یکی از منابع اصلی تأمین زمین درون‌شهری است، اهمیت ویژه‌ای بیابد (موسوی و همکاران، ۱۳۹۱: ۱۰۶). این بافت‌ها از ظرفیت‌ها و قابلیت‌های نهان بسیاری برخوردارند که اگر به فعلیت برسند از آن‌ها می‌توان در فرایند توسعه شهری به‌عنوان نیروی محرک استفاده کرد. از این رو، توسعه نوسازی و به‌سازی بافت‌های فرسوده شهری از اهداف اصلی نوسازی شهرها قرار گرفته است (ضرابی و طهران، ۱۳۸۸: ۳۹؛ وارثی و همکاران، ۱۳۹۴: ۶۰). به عبارتی، می‌توان احیا و نوسازی بافت‌های فرسوده شهری را لازمه حیات شهری دانست (دینیک و همکاران، ۲۰۰۸: ۱۲۷). سامان‌دهی و به‌سازی وضعیت موجود بافت‌های فرسوده می‌تواند با اصلاح سازمان فضایی منطقه از طریق اصلاح شبکه دسترسی‌ها، اصلاح ناسازگاری کاربری‌ها، و حذف کاربری‌های مزاحم، یا تغییر نوع کاربری‌ها و تخصیص کاربری‌های شهری مطابق معیارها و استانداردها و رعایت و اجرای اصول و ضوابط افزایش تراکم (بلندمرتبه‌سازی) انجام گیرد (قادرمزی و احمدی، ۱۳۹۷: ۱۳۹). همچنین، احیای بافت‌های فرسوده (در جهت کاهش و رفع مشکلات موجود)، به‌ویژه در مراکز شهرهای بزرگ، یکی از مقوله‌های پیچیده‌ای است که همواره نگاه مدیران، کارشناسان، و مردم را جلب کرده است (سراسکانرود و همکاران، ۱۳۹۰: ۴)؛ به‌ویژه اینکه در مراحل نوسازی و به‌سازی شهری، ایجاد زیربنای سالم

اقتصادی و برطرف کردن فقر مادی قشرهای ساکن آن از یک سو و همکاری و مشارکت مدیران و سایر دست‌اندرکاران ذی‌نفع و ذی‌نفوذ از سوی دیگر دست‌کم این امید را به‌وجود می‌آورد که طرح‌هایی از این دست نیمه‌کاره نخواهند ماند. بنابراین، امروزه در بیشتر مراکز شهری یا مجموعه‌های اجرایی، طرح‌های نوسازی و بهسازی- که متشکل از همه سازمان‌های درگیر و مشارکت آن‌هاست- در قالب مدیریت یک‌پارچه و مشارکتی انجام می‌گیرد (امیری و همکاران، ۱۳۹۵: ۵۲۴). به‌سازی بافت‌های فرسوده اقدامی است فراگیر و همه‌جانبه که جز از طریق حضور و مشارکت همه سطوح جامعه شامل حاکمیت، دولت مرکزی، مدیریت شهری، بخش خصوصی و عمومی امکان‌پذیر نیست (آمادو و همکاران، ۲۰۰۹: ۲۲۸). به عبارتی دیگر، موضوع نوسازی بافت‌های فرسوده اصولاً امری است که بدون مشارکت ساکنان مناطق امکان‌پذیر نیست. به‌طوری‌که امروزه مسجل شده حضور و مشارکت مردم در مداخلات انجام‌گرفته در بافت‌های فرسوده نقش اصلی در تحقق‌پذیری طرح‌ها ایفا می‌کند (قدرجانی و قیطرانی، ۱۳۹۱: ۷۵). این امر از آن روی اهمیت می‌یابد که دانسته شود محدودیت‌های مالی و اجرایی، سازمانی، حقوقی، و قانونی مانع عمده‌ای در راه تمرکز اجرای اقدامات توسط بخش دولتی و عمومی قلمداد می‌شود (جمالی، ۱۳۸۶: ۵). بنابراین، اساساً صرف‌نظر از ابعاد اجتماعی- فرهنگی نوسازی، که با توجه به سلايق مردم نیازمند تکثیر و تنوع است، تمرکز اجرای این طرح‌ها از عهده شهرداری‌ها و حتی دولت خارج است. حاصل و دستاورد این مرحله از اقدامات توسعه‌ای نوسازی نشان‌دهنده لزوم تمرکززدایی در مدیریت اجرایی طرح‌های نوسازی است و این امر مستلزم توسعه ظرفیت‌های محلی و به تبع آن نقش مشارکت مردمی در فرایند نوسازی است (زالی و همکاران، ۱۳۹۲: ۸۰). بنابراین، به‌صورت کلی می‌توان بیان کرد یکی از مهم‌ترین شاخص‌های مدیریتی پیش از هرگونه تصمیم‌گیری مشارکت ساکنان و کسانی است که در مجموعه بافت فرسوده و مراکز شهری صاحب امتیاز و سرمایه‌اند (امیری و همکاران، ۱۳۹۵: ۵۲۴). به عبارتی دیگر، مشارکت کامل فقط در جایی تحقق می‌یابد که مردم بتوانند نقش فعال در فرایند تهیه طرح‌های نوسازی برعهده گیرند (زیاری و همکاران، ۱۳۹۷: ۳۹۳).

هسته اولیه تشکیل‌دهنده بافت شهری یزد محله فهادان است. جمعیت این محله حدود ۱۲۰۰۰ نفر و مساحت آن ۶۶/۱۱۳ هکتار است که حدود ۹/۶۸ درصد هسته تاریخی شهر یزد (کل بافت تاریخی شهر یزد ۶۸۲/۳۹ هکتاری است) را تشکیل می‌دهد و به‌نظر می‌رسد، با توجه به بافت تاریخی و قدمت آن و از طرفی دیگر با توجه به مسکونی‌بودن منطقه و تراکم بالای جمعیت آن (۶۳ نفر در هکتار) (طرح تفصیلی شهر یزد، ۱۳۸۸: ۵۲ و آمارگیری نفوس و مسکن، ۱۳۹۵) نیاز به نگهداری، بهسازی، و نوسازی برای اصلاح سیمای شهری و مقابله با حوادث طبیعی را می‌طلبد. همچنین، می‌توان گفت به‌سازی و نوسازی بافت‌های تاریخی و فرسوده شهری اگر بدون مشورت با مردم محلی- که بیش از همه شناخت بهتری نسبت به محل سکونت خود دارند- انجام گیرد، با نارسایی و حتی مقاومت اهالی روبه‌رو می‌شود و به جدال و تخریب سرمایه‌ها و امکانات تبدیل می‌شود و درنهایت برنامه‌ها با شکست مواجه خواهد شد. بنابراین، با توجه به موارد گفته‌شده، در تحقیق حاضر به بررسی نقش مشارکت مردمی در بهسازی بافت تاریخی و فرسوده محله فهادان شهر یزد پرداخته شده و در این راستا به مهم‌ترین سؤال این پژوهش- چه عواملی بر مشارکت مردم در سامان‌دهی بافت فرسوده محله فهادان شهر یزد مؤثر است؟ آ پاسخ داده خواهد شد.

مبانی نظری

انواع مداخله در بافت‌های فرسوده

در اصلاح شهرسازی و برنامه‌ریزی شهری، به‌منظور بهبود مراکز شهری یا به‌طور دقیق‌تر بافت‌های قدیمی و معمولاً فرسوده شهری راهکارها و مداخلات گوناگونی مطرح می‌شود. انواع مداخله براساس میزان وفاداری به گذشته در سه

گروه قرار می‌گیرد: به‌سازی، نوسازی، بازسازی. به‌سازی حداقل مداخله و دستکاری در وضعیت کالبدی موجود را به‌عمل می‌آورد (خاکساری، ۱۳۸۳: ۱۲۵). به‌سازی به مجموعه اقدامات اجرایی در شهر گفته می‌شود که حفاظت و احیای کالبدی و فعالیت موجبات حفظ هویت، اصالت و بهبود بنا و فضای شهری را فراهم می‌کند. در هر یک از مراحل و اقدامات مربوط به به‌سازی، مداخله‌ای چشم‌گیری در کالبد صورت نمی‌گیرد، زیرا کالبد اهمیت تاریخی و فرهنگی و به‌طور کلی شرایط مناسبی دارد و فقط با از میان برداشتن فرسودگی نسبی فضای شهری با تأکید بر شکل بنا و فضا از فرسودگی و تخریب بیشتر فضای شهری جلوگیری می‌کند. بنابراین، به‌سازی شامل اقداماتی از قبیل الف) بهبودبخشی؛ ب) بازیافت؛ ج) استحکامبخشی؛ د) مراقبت و حمایت؛ و ه) رونقبخشی^۵ است (کوچکی، ۱۳۸۶: ۱۱-۱۳). در مفهوم نوسازی تعاریف متعدد و گوناگونی مطرح شده است. همه تعاریف نوسازی در تعریف جامع کلمه، نه‌تنها تا حدودی مفهوم تغییر را دربر دارد، بلکه مهم‌تر از آن دربردارنده افزایش کارایی، نوکردن، و معاصرسازی است. این مفاهیم بی‌چون و چرا با مفهوم پیشرفت و تعالی شهر و جریان، که موجب توسعه شهرها می‌شود و جوامع را بیش از پیش به‌صورت توسعه‌یافته درمی‌آورد، مترادف است، زیرا چنانچه می‌دانیم، شهرها همیشه در حال تغییر و تحول بوده‌اند.

در این نوع مداخله (نوسازی)، وفاداری به گذشته انعطاف‌پذیری بیشتری دارد و برحسب مورد شامل مداخله اندک تا تغییر می‌شود. فعالیت نوسازی، با هدف افزایش کارایی، بهره‌وری و بازگرداندن حیات شهری به بافت انجام می‌گیرد و از طریق نوکردن و توانبخشی حیات شهری انجام می‌شود (امیری و همکاران، ۱۳۹۵: ۵۲۵).

بازسازی در ادبیات شهرسازی از جمله برنامه‌ریزی شهری و طراحی شهری، برنامه‌ریزی توسعه عمرانی، معماری، جغرافیا و بسیاری از رشته‌های علمی دیگر زیاد به کار گرفته می‌شود. بازسازی به معنای از نو ساختن است. بازسازی زمانی انجام می‌گیرد که در بنا مجموعه یا فضای شهری فرسودگی به‌صورت کامل ایجاد شده باشد: فرسودگی کامل معمولاً بر اثر فرسودگی (نسبی یا کامل) فعالیت و کالبد توأم انجام می‌پذیرد. آن امر معمولاً برای ایجاد حیات جدید در سازمان فضایی فرسوده (بنا، مجموعه، بافت) به کار می‌رود. امروزه، آنچه از بازسازی مراد می‌شود ایجاد فضای شهری معاصر یا سازمان فضایی جدید و موزونی است که بتواند گفت‌وگوی خلاق بین گذشته و آینده را نشان دهد. به عبارت دیگر، بازسازی به مجموعه اقداماتی اطلاق می‌شود که پس از تخریب بیش از نیمی از اثر مجدداً اثری یا چهره‌های جدید، یا کاملاً منطبق با اصل خویش ساخته می‌شود. معمولاً، عمل بازسازی به هنگام آتش‌سوزی، زمین‌لرزه، یا جنگ به کار می‌رود (حبیبی و مقصودی، ۱۳۸۶: ۴۳). مهم‌ترین مراحل و اقدامات بازسازی شامل تخریب، آواره‌برداری، پاک‌سازی، و دوباره‌سازی است. مرحله دوباره‌سازی گاهی براساس سازمان فضایی قدیم و گاه به‌صورت یک سازمان فضایی و ساختاری جدید انجام می‌شود.

مشارکت مردمی در به‌سازی و نوسازی بافت‌های فرسوده

واژه مشارکت از حیث لغوی به معنای درگیری و تجمع برای منظوری خاص است. در مورد معنای لغوی آن بحث‌های فراوانی شده است، ولی در مجموع می‌توان جوهره اصلی آن را درگیری، فعالیت، و تأثیرپذیری دانست. مشارکت مردم به معنای شرکت داوطلبانه و ارادی آن‌ها در فرایند توسعه است. مشارکت مردم در روند توسعه از چنان اعتباری برخوردار است که توسعه را معادل مشارکت دانسته‌اند (شیخ‌الاسلامی و همکاران، ۱۳۹۳: ۱۲۵). به‌طور کلی، مفهوم مشارکت از دیدگاه صاحب‌نظران در جدول ۱ نشان داده شده است.

1. Impovement
2. Recupration
3. Consolidation
4. Preservation & Protection
5. Rehabilitation

جدول ۱. مفهوم مشارکت از دیدگاه برخی صاحب‌نظران

مفهوم	تعریف
فرایند	مشارکت شامل هر فرایندی است که از طریق آن افراد سهمی در رسیدن به تصمیم‌های مدیریتی توسعه دارند.
نفوذ و کنترل	مشارکت سیستمی از مدیریت است که در قالب آن افراد بر تصمیم‌های توسعه‌ای اثر می‌گذارند.
شکل اعمال قدرت	مشارکت کلیه اشکال اعمال قدرت توسط زبردستان است که از نظر آن‌ها مشروع جلوه کند.
تصمیم‌گیری	مشارکت تصمیم‌گیری مشترک است و باید از تصمیم‌گیری دستوری یا تفویض اختیار به غیر تمیز داده شود.
ادراک نفوذ	مشارکت عبارت است از ادراک هر فرد از میزان نفوذی که بر تصمیم‌گیری دارد و مقایسه آن با میزان نفوذ واقعی وی در تصمیم‌گیری.

مأخذ: قدرجانی و قیطرانی، ۱۳۹۱: ۷۸

مشارکت شهروندی از سال ۱۹۵۰ موضوع دامنهداری در حوزه برنامه‌ریزی بوده و به همین دلیل برنامه‌ریزان شهری تلاش کردند در تصمیم‌گیری‌های شهری از آرای شهروندان مطلع شوند و با همکاری آنان برنامه‌های خود را عملی کنند. زیرا آنان معتقد بودند مشارکت شهروندان را مسئولیت‌پذیر بار می‌آورد و به فرایندهای تصمیم‌گیری مشروعیت می‌بخشد؛ یعنی حمایت عمومی از تصمیم‌گیری‌های اتخاذی از سوی مسئولان باعث می‌شود که آن‌ها به راحتی برنامه‌های خود را عملی کنند (بروون و هاریس^۱، ۲۰۰۵: ۹۸). تاریخچه تحقیق درخصوص مشارکت اجتماعی به قبل از ۱۸۹۵ میلادی برمی‌گردد. الکس دوتوکویل از اواسط قرن ۱۹ مشارکت عمومی در زندگی مدنی شهری را مطرح کرد (باوم^۲، ۲۰۰۱: ۱۸۴۱). مشارکت عمومی، که تعهد و راهنمایی مردم در فرایند برنامه‌ریزی را تضمین می‌کند، مهم‌ترین مقوله در فرایند توسعه و تحول شهرهای آینده است (آمادو^۳ و همکاران، ۲۰۰۹: ۲-۷). از جمله وظایف دولت بالابردن سطح آگاهی شهروندان در زمینه شفاف‌سازی و روشن کردن حقوق سیاسی-اداری برای گسترش دادن و تقویت مشارکت جامعه مدنی در تصمیم‌گیری است (نیوکولتا^۴، ۲۰۱۳: ۱۶۸). زیرا نوسازی شهری اساساً باید توسط مردم انجام شود و چنین الگویی فرایند برنامه‌ریزی و تصمیم‌گیری از پایین را فراهم می‌کند که بیشتر بر متغیرهای محلی و منطقه‌ای تأکید دارد (وارثی و همکاران، ۱۳۹۱: ۱۵۲). دموکراسی مستلزم این است که شهروندان در حکومت تأثیرگذار باشند که این امر نیز به مشارکت شهروندان بستگی دارد (کویت و کویت^۵، ۲۰۰۷: ۴۰۷). از طرفی، اقدام به مشارکت توسط یک فرد هنگامی انجام می‌پذیرد که اولاً قصد و نیت او برای مشارکت شکل گیرد و او انگیزه کافی برای مشارکت را یافته باشد؛ ثانیاً، امکان مشارکت برای فرد مورد نظر فراهم شده باشد (قدرجانی و قیطرانی، ۱۳۹۱: ۷۸). مشارکت علاوه بر اینکه باعث موفقیت مردم در فعالیتهای خودگران و خودتنظیمشان می‌شود اعتماد، مهارت‌ها، و دانش مردم را، که محصول نهایی مشارکت است، افزایش می‌دهد (ابوسماح و آرف^۶، ۲۰۰۷: ۴۸). مشارکت عمومی، که تعهد و راهنمایی مردم در فرایند برنامه‌ریزی را تضمین می‌کند، مهم‌ترین مقوله در فرایند توسعه و تحول شهرهای آینده است (آمادو و همکاران، ۲۰۰۹: ۲).

اعتمادسازی فرایندی است که از پس آن می‌توان به یک‌پارچگی در فرایندهای دیگر دست یافت. مثلاً، بسیاری از زمینه‌های مربوط به حفاظت‌های محیطی و ارتقای کیفیت‌های محیطی اعتمادسازی مردمی را به‌عنوان گام نخست برای مشارکت عمومی معرفی می‌کنند (فیورین^۷، ۱۹۹۰: ۲۲۶). درواقع، اعتمادسازی همچنین با مشارکت عمومی ارتباط تنگاتنگی پیدا می‌کند، زمانی که برای اندازه‌گیری میزان اعتماد افراد میزان مشارکت عمومی سنجیده می‌شود (بوچی و

1. Brown and Harris
2. Baum
3. Amado
4. Niocoleta
5. Kweit and Kweit
6. Abu samah and Aref
7. Fiorin

هورمن^۱، ۲۰۰۰: ۱۵). هنگامی که هدف بسترسازی برای مشارکت شهروندی و بالابردن سطوح دموکراسی و آزادی‌های مدنی است، ابتدایی‌ترین گام جلب اعتماد بازیگران عرصه‌های عمومی خواهد بود. بر این اساس، می‌توان گفت مدیریت شهری و اداره مردمی شهرها زمانی محقق خواهد شد که مشارکت مردم در همه لایه‌های مدیریتی دیده شود و برای نائل آمدن به چنین چشم‌اندازی جلب اعتماد مردم در رأس اقدامات قرار خواهد داشت (سباتایر و شاو^۲، ۲۰۰۹: ۶۲). البته، توضیح‌دادنی است که یکی از مشکلات طرح‌های به‌سازی و نوسازی بافت‌های قدیمی و فرسوده مشارکت‌ناپذیری و ناچیزانگاشتن نقش مالکان املاک چنین بافت‌هایی در فرایند تجدید حیات است که باعث آسیب‌های اجتماعی و تأخیر در اجرای این طرح‌ها و عدم تحقق اهداف آن‌ها در افق زمانی پیش‌بینی شده است (احدنژاد و همکاران، ۱۳۹۱: ۱۰۳). بنابراین، نوسازی و به‌سازی بافت فرسوده به‌عنوان راهکار مناسب در جهت ارتقای کیفی بافت فقط با مشارکت مردم مسئولان امکان‌پذیر است. در ادامه به بررسی مطالعات انجام‌شده (داخلی و خارجی) در زمینه مشارکت شهروندان در زمینه به‌سازی و نوسازی بافت‌های فرسوده شهری پرداخته شده است.

مهدوی‌نژاد و امینی (۲۰۱۱) در مطالعه‌ای به بررسی وضعیت مشارکت مردم در برنامه‌ریزی‌های شهری و پروژه‌های نوسازی در ایران پرداختند. نتایج این مطالعه نشان داد تلاش برای جذب مشارکت مردم زمانی مناسب خواهد بود که پروژه در فاز برنامه‌ریزی باشد و این امر باعث کارآمدتر شدن مشارکت خواهد بود و همچنین نتایج نشان داد مشارکت مردم در پروژه‌های به‌سازی باعث پایداری اجتماعی خواهد شد. نتایج مطالعه‌ای وانگ و همکاران (۲۰۱۶)، که با هدف ارائه یک مدل تصمیم‌گیری گروهی (مشارکت عمومی) برای بازسازی شهری براساس توسعه پایدار شده، نشان داد عوامل اقتصاد شهری، سود عمومی، حفاظت از تاریخ، فرهنگ و میراث فرهنگی، مشارکت مدنی دارای رابطه‌ای مثبت و عوامل زیست‌محیطی دارای ارتباط منفی با متغیر مشارکت در بازسازی شهری است. حسینی و همکاران (۲۰۱۷)، در مطالعه‌ای با هدف بررسی استراتژی‌های نوسازی و مشارکت همسایگان در مناطق شهری فرسوده (لاله‌زار تهران)، نشان دادند ظرفیت مشارکت در بین افراد مورد مطالعه به عوامل مالی، فکری، جسمی، و ابزاری بستگی داشته است (اگرچه وضعیت این عوامل در بین افراد مورد مطالعه نسبتاً ضعیف بوده است). همچنین، در این مطالعه نشان داده شده که بین ظرفیت مشارکت و قصد مشارکت در بازسازی بافت‌هایی با ارزش تاریخی و فرهنگی در سطح ۹۹ درصد اطمینان رابطه معنی‌داری وجود دارد. همچنین، هانگ (۲۰۱۸) در مطالعه‌ای با هدف بررسی مشارکت مردمی در بازسازی پروژه مرکز شهر کوون تونگ پیشنهاد کرد که در صورت افزایش مشارکت افراد در همه بخش‌های پروژه به‌ویژه در زمان برنامه‌ریزی اقدامات انجام‌شده بهبود خواهد یافت. همچنین، نشان داد که مشارکت مردم در پروژه‌های بازسازی شهری باعث خواهد شد که ساکنان شهر به‌طور فعال‌تری در پروژه‌های آینده شرکت کنند.

اسدیان و سیاحی (۱۳۹۰) مطالعه‌ای را با هدف بررسی مشارکت مردمی در به‌سازی و نوسازی بافت‌های فرسوده محله عامری در شهر اهواز انجام دادند. نتایج مطالعه آن‌ها نشان داد در بافت موجود پایین‌بودن ابنیه و مصالح ساختمانی، پایین بودن درآمد ساکنان، و ناتوانی در نوسازی و به‌سازی بافت باعث شده که روز به روز بر مشکلات این بافت‌ها افزوده شده و به مکان‌های آشفته تبدیل شوند و باززنده‌سازی بافت قدیم عامری فقط با مشارکت مردم امکان‌پذیر است. زالی و همکاران (۱۳۹۲) به بررسی به‌سازی و نوسازی بافت‌های فرسوده محله پیرسرای کلان‌شهر رشت با رویکرد مشارکت مردمی پرداختند و نشان دادند عوامل مؤثر در مشارکت مردم عبارت‌اند از: اطلاعات آن‌ها درباره مشارکت، تصور فرد از پیامدهای مشارکت، ارزش داوری در زمینه پیامدهای متصور بر مشارکت، سوابق فرد در زمینه مشارکت و ویژگی‌های مشارکت‌کننده.

موحد و همکاران (۱۳۹۲) در مطالعه‌ای با هدف بازسازی بافت‌های فرسوده در شهر اهواز با استفاده از مشارکت سازمان‌های مردم‌نهاد نشان دادند تقویت ارزش‌های فرهنگی و قومی به تقویت مشارکت و فعال کردن سازمان‌های مردم‌نهاد در نوسازی و بهسازی بخش مرکزی اهواز منجر خواهد شد و عدم شکل‌گیری نهادهای مردمی همراه تحولات اجتماعی و قومی مردم در سال‌های اخیر باعث شده که جریان مشارکت در بهسازی و نوسازی محله رو به کاهش بگذارد. معتمدی‌مهر و همکاران (۱۳۹۳) در مطالعه‌ای با هدف بررسی مشارکت مردمی در سامان‌دهی بافت فرسوده محله قیله، که از روش توصیفی-تحلیلی استفاده شده است، نشان دادند مشارکت مردم و شهروندان در تسریع روند بهسازی بافت فرسوده محله قیله تأثیرگذار است و سامان‌دهی معابر محله مورد مطالعه باعث ارتقای کارکرد و نقش‌پذیری جدید آن می‌شود. قاسمی و همکاران (۱۳۹۴) در مطالعه‌ای عوامل مؤثر بر مشارکت مردم در نوسازی و بهسازی بافت فرسوده منطقه یک شهر طراح را بررسی کردند. نتایج این مطالعه نشان داد میزان و شدت تأثیر عوامل فردی بر مشارکت بیشتر از عوامل ساختاری، نهادی، و سازمانی است. ارزیابی اهمیت شاخص‌های مورد بررسی نشان داد شاخص‌های مشارکت شهروندان در تعیین اهداف، اعطای تسهیلات، و سطح تحصيلات ساکنان از میانگین بالاتری نسبت به سایر شاخص‌ها برخوردار است. هفت عامل درگیر کردن مردم در نوسازی، تأمین و توزیع منابع مالی، ساختار حقوقی، نهادسازی در اطلاع‌رسانی، ترویج و اطلاع‌رسانی، آموزش و رعایت حقوق شهروندی در مشارکت مردم در نوسازی و بهسازی بافت فرسوده تأثیر داشته‌اند. همچنین، وارثی و همکاران (۱۳۹۴) در مطالعه‌ای به بررسی نقش شهروندان در بهسازی و نوسازی بافت‌های فرسوده شهری در منطقه ۶ شهری اصفهان پرداختند. نتایج تحقیق نشان داد بین میزان امکانات و خدمات در محله با میزان مشارکت مردم در دو محله مفت‌آباد و کوله‌پارچه ارتباط معنی‌داری وجود دارد، ولی در سعادت‌آباد این فرضیه رد می‌شود. همچنین، بین زمینه‌های اعتمادسازی با میزان مشارکت مردم در بهسازی و نوسازی در سه محله ارتباط معنی‌داری وجود دارد. امیری و همکاران (۱۳۹۵) در مطالعه‌ای به بررسی نقش مشارکت شهروندان در نوسازی و بهسازی بافت‌های فرسوده در منطقه ۱۲ شهرداری تهران پرداختند. این مطالعه، با تحلیل توصیفی-کاربردی عرصه‌های تصمیم‌گیری مرتبط، انتخاب شیوه‌های مختلف مشارکت شهروندان، و سیاست‌هایی مناسب در نوسازی و بهسازی بافت‌های فرسوده اصلاح، تثبیت، و ارائه شده و بیانگر آن است که حل مشکلات بهسازی و نوسازی بافت‌های فرسوده با مدیریت شهری، مرمت، و مشارکت مردم رابطه مستقیم دارد.

موسوی و همکاران (۱۳۹۷)، در مطالعه‌ای، با هدف بررسی رویکرد مشارکت‌جویانه در سامان‌دهی بافت‌های فرسوده منطقه ۱۲ شهر تهران، نشان دادند معیار بی‌دوام و قدیمی‌بودن ساختمان‌ها و خطر تخریب در اثر زلزله با امتیاز ۰/۷۳۵ توانسته رتبه اول را به خود اختصاص دهد و به‌منظور عملیاتی کردن رویکرد مشارکت‌جویانه در سامان‌دهی بافت‌های فرسوده می‌توان از فرایند همکاری پایدار به‌عنوان روشی جامع استفاده کرد. سقایی (۱۳۹۷) در مطالعه‌ای به بررسی و شناسایی و اولویت‌بندی بافت‌های فرسوده منطقه ۵ شهر اصفهان به‌منظور احیا و نوسازی پرداخت و نشان داد کمبود امکانات، خدمات شهری و تأسیسات زیربنایی سبب مهاجرت ساکنان بومی به مناطق دیگر شهر شده و باعث منفی‌شدن میزان رشد جمعیت بافت طی سال‌های اخیر شده است. با توجه به وضعیت اجتماعی-اقتصادی ساکنان بافت، روند بهسازی و نوسازی درون بافت کند شده؛ به‌طوری‌که این عوامل سبب فرسوده‌شدن و تخریب بیشتر بافت شده است.

روش پژوهش

معرفی منطقه

محله فهادان در طول جغرافیایی ۵۴ درجه و ۲۲ دقیقه و ۱۸ ثانیه و عرض جغرافیایی ۳۱ درجه و ۵۴ دقیقه و ۳۲ ثانیه واقع در شمال شرقی شهر یزد قرار دارد. این محله، که بافت قدیمی یا تاریخی شهر یزد شناخته می‌شود، به‌طور کلی

بافت دارای ارزش میراث است و کلیه آن تحت نظارت سازمان میراث فرهنگی است. آنچه بر اهمیت این محله می‌افزاید موقعیت قرارگیری آن در داخل حصار و باروی اولیه شهر و وجود قدیمی‌ترین اثر معماری به‌جای‌مانده در یزد به نام بقعه دوازده امام در این محله است. محله فهادان قدیمی‌ترین محله شهر یزد است که در مجاورت محلات بازار نو، شاه ابوالقاسم، و کوشکنو قرار دارد و از جانب شمال به بخش شمالی خیابان فهادان، از جنوب به محلات بازارنو و وقت‌الساعت، از غرب به محلات شاه ابوالقاسم و کوشکنو، و از شرق به خیابان امام خمینی محدود می‌شود.

شکل ۱. موقعیت محله فهادان در شهر یزد

روش تحقیق

پژوهش حاضر به لحاظ هدف کاربردی و از نوع توصیفی-تحلیلی است. جامعه آماری این پژوهش شامل همه خانوارهای ساکن در محله فهادان شهر یزد (براساس آخرین آمار ۱۳۹۵، ۳۷۰۰ خانوار) است. نمونه مورد مطالعه با استفاده از روش‌های آماری (فرمول کوکران (جدول ۲))، ۳۴۸ سرپرست خانوار تعیین شد و به‌وسیله نمونه‌گیری تصادفی بررسی شد. ذکر این نکته لازم است که نمونه‌هایی از بین افراد بالای بیست سال ساکن در محله و سرپرستان خانوار انتخاب شد.

جدول ۲. مفروضات در نظر گرفته‌شده در فرمول کوکران برای محاسبه نمونه هدف مطالعه

تعداد جامعه (N)	درجه اطمینان (t)	احتمال خطا (d)	احتمال فقدان صفت (q)	احتمال وجود صفت (p)	نمونه انتخابی (n)
۳۷۰۰	۱٫۹۶	۰٫۰۵	۰٫۵	۰٫۵۰	۳۴۸

مأخذ: یافته‌های تحقیق

ابزار اصلی پژوهش پرسش‌نامه‌ای محقق‌ساخته است که شامل چهار بخش اصلی است: بخش اول ابزار مورد تحقیق مربوط به اطلاعات جمعیت‌شناختی افراد مورد مطالعه است. بخش‌های دیگر پرسش‌نامه به‌ترتیب شامل گویه‌هایی در زمینه مشارکت افراد در زمینه به‌سازی بافت‌های فرسوده، موانع توسعه مشارکت، و عوامل مؤثر بر مشارکت در به‌سازی بافت‌های فرسوده است. روایی ابزار تحقیق با کسب آرای استادان دانشگاهی و کارشناسان متخصص در زمینه هدف اصلی مطالعه تأیید شد. برای سنجش پایایی پرسش‌نامه‌ها، یک مطالعه راهنما با تعداد ۳۰ پرسش‌نامه در شهر یزد (خارج از محله مورد مطالعه) ترتیب داده شد. نتایج بررسی پایایی ابزار تحقیق با استفاده از ضریب آلفای کرونباخ حاکی از مناسب بودن ابزار مورد استفاده بود (۸۵۱ = آلفای کرونباخ). پس از جمع‌آوری داده‌ها و پردازش آن‌ها در نرم‌افزار SPSS، به تحلیل داده‌ها و تبیین

موضوع مورد مطالعه پرداخته شد. توضیح دادنی است که در بخش نهایی تجزیه و تحلیل داده‌ها از آزمون‌های آزمون همبستگی اسپیرمن و رگرسیون چندگانه استفاده شده است. ذکر این نکته لازم است که در این مطالعه از رگرسیون گام به گام (Stepwise) استفاده شده است. روش رگرسیون گام به گام در آغاز با مقایسه متغیرهای مستقل ارتباطی مهم‌ترین متغیر را وارد مطالعه می‌کند. به عبارتی دیگر، نخست متغیری را که بیشترین همبستگی را با متغیر وابسته دارد وارد مطالعه می‌کند. این روند تا زمانی ادامه می‌یابد که هیچ متغیر مستقلی توانایی ورود به مطالعه رگرسیون را نداشته باشد.

بحث و یافته‌ها

وضعیت مشارکت شهروندان در بهسازی و نوسازی بافت فرسوده محله فهادان شهر یزد

در این بخش از مطالعه به بررسی وضعیت مشارکت شهروندان در بهسازی و نوسازی بافت فرسوده محله فهادان شهر یزد پرداخته شده است. جدول ۳ مؤلفه‌های مربوط به وضعیت مشارکت شهروندان در رابطه با بهسازی و نوسازی بافت فرسوده محله فهادان شهر یزد را نشان می‌دهد که برای مشخص شدن اینکه شهروندان مورد مطالعه در چه زمینه‌هایی بیشترین مشارکت را داشته از ضریب تغییرات (C.V) استفاده شده است. نتایج مربوط به اولویت‌بندی مؤلفه‌های مربوط به مهم‌ترین زمینه مشارکت شهروندان از نظر شهروندان مورد مطالعه حاکی از آن است که به ترتیب گویه‌های «مشارکت در اجرای فعالیت‌های عمرانی محله» (میانگین رتبه‌ای: ۳/۰۲ و انحراف معیار ۱/۱۷)، «مشارکت برای در اختیار قراردادن نیروی انسانی در جهت نوسازی و بهسازی محله» (میانگین رتبه‌ای: ۳/۰۷ و انحراف معیار ۱/۲۱) و «مشارکت در اولویت‌بندی نیازها و اهداف طرح» (میانگین رتبه‌ای: ۳/۰۱ و انحراف معیار ۱/۲۱) از سایر گویه‌ها از نظر افراد مورد مطالعه دارای اهمیت بیشتر است.

جدول ۳. بررسی وضعیت مؤلفه‌های مشارکت شهروندان در بهسازی و نوسازی بافت فرسوده محله فهادان شهر یزد

رتبه	ضریب تغییرات	انحراف معیار	میانگین	مشارکت
۱	۰/۳۸۷	۱/۱۷	۳/۰۲	مشارکت در اجرای فعالیت‌های عمرانی
۲	۰/۳۹۵	۱/۲۱	۳/۰۷	مشارکت در در اختیار قراردادن نیروی انسانی در جهت نوسازی و بهسازی محله
۳	۰/۴۰۱	۱/۲	۳/۰۱	مشارکت در اولویت‌بندی نیازها و اهداف طرح
۴	۰/۴۰۳	۱/۲۵	۳/۱	مشارکت در نظرخواهی نهایی درباره طرح
۵	۰/۴۰۶	۱/۳	۳/۱۹	مشارکت در اعلان نظر برای بررسی وضع موجود
۶	۰/۴۶۸	۱/۳۱	۲/۷۹	مشارکت در بخش اجرایی بهسازی و بازسازی بافت فرسوده
۷	۰/۴۷۹	۱/۳۳	۲/۷۹	مشارکت در بحث مالی و سرمایه‌ای در بهسازی و بازسازی بافت فرسوده
۸	۰/۴۷۹	۱/۳۴	۲/۸۱	مشارکت با اهالی محل برای رفع مشکلات عمرانی محله
۹	۰/۵۰۲	۱/۳۸	۲/۷۵	مشارکت در واگذاری ملک خود برای نوسازی و بهسازی محله

مأخذ: یافته‌های پژوهش

جدول ۴. نتایج آزمون t تک‌نمونه‌ای وضعیت کلی مشارکت شهروندان در بهسازی و نوسازی بافت فرسوده

میانۀ نظری = ۳						
حد بالا	حد پایین	اختلاف میانگین	سطح معنی‌داری	درجه آزادی	t	
۰/۱۷۶	-۰/۳۸	-۰/۲۷۸	۰/۰۰۰	۳۴۷	-۶/۵۵	مشارکت در بهسازی و نوسازی بافت فرسوده

مأخذ: یافته‌های تحقیق

پس از بررسی وضعیت توصیفی مشارکت شهروندان در به‌سازی و نوسازی بافت فرسوده محله فهادان شهر یزد، با استفاده از آزمون تی تک‌نمونه‌ای نیز به بررسی وضعیت کلی آن پرداخته شده است. به عبارتی، با استفاده از این آزمون نشان داده شده وضعیت کلی آن در چه سطح است (جدول ۴). براساس آزمون t تک‌نمونه‌ای، عدد ۳ به‌عنوان میانه نظری با میانگین وضعیت کلی مشارکت شهروندان در به‌سازی و نوسازی بافت فرسوده فهادان شهر یزد مقایسه شد. با توجه به نتایج جدول ۴، مشاهده می‌شود t به‌دست‌آمده $-۶/۵۵$ و معنی‌دار بوده و علامت منفی نشان می‌دهد میانگین متغیر مورد بررسی کوچک‌تر از میانه نظری یا نمره ملاک است. به عبارتی، میانگین مشارکت شهروندان در به‌سازی و نوسازی بافت فرسوده محله فهادان شهر یزد از میانه نظری مورد نظر در سطح ۹۵ درصد معنی‌داری (یا خطای ۵ درصد) کوچک‌تر است. بنابراین، مشارکت شهروندان در به‌سازی و نوسازی بافت فرسوده محله فهادان شهر یزد کوچک‌تر از حد متوسط ارزیابی شده و می‌توان بیان کرد مشارکت شهروندان در به‌سازی و نوسازی بافت فرسوده محله فهادان شهر یزد در سطح مناسبی نیست.

عوامل مؤثر بر مشارکت شهروندان در به‌سازی و نوسازی بافت فرسوده محله فهادان شهر یزد

پس از بررسی وضعیت میزان مشارکت یا تمایل به مشارکت شهروندان مورد مطالعه در زمینه به‌سازی و نوسازی بافت فرسوده محل زندگی‌شان، در این بخش به بررسی عوامل مؤثر بر میزان مشارکت آن‌ها پرداخته شده است. به عبارتی، از شهروندان مورد مطالعه خواسته شد تا مشخص کنند اثرگذاری هر یک از گویه‌های موجود در جدول ۵ بر وضعیت مشارکت آن‌ها در زمینه به‌سازی و نوسازی بافت فرسوده محل زندگی‌شان به چه میزان است. همان‌طور که در جدول ۵ مشاهده می‌شود، برای مشخص شدن مهم‌ترین عوامل اثرگذار بر مشارکت از ضریب تغییرات (C.V) استفاده شده است. همان‌طور که مشاهده می‌شود، به ترتیب گویه‌های «اعتماد ساکنان محله به مسئولان از طریق دریافت پیشنهادها و آرا» (میانگین رتبه‌ای: ۳/۹۸ و انحراف معیار ۱/۱۴)، «تعلق ساکنان به محله و فضای قدیمی آن» (میانگین رتبه‌ای: ۴/۲۱ و انحراف معیار ۱/۳۴)، «سطح تحصيلات ساکنان محله» (میانگین رتبه‌ای: ۳/۸۳ و انحراف معیار ۱/۲۹)، و «موضع مناسب کارکنان و مدیران در قبال ساکنان محله و پاسخ‌گویی به موقع» (میانگین رتبه‌ای: ۴/۰۱ و انحراف معیار ۱/۴۲) از سایر گویه‌ها از نظر افراد مورد مطالعه دارای اهمیت بیشتر است.

جدول ۵. عوامل مؤثر بر مشارکت ساکنان محله فهادان شهر یزد در به‌سازی و نوسازی بافت فرسوده

رتبه	ضریب تغییرات	انحراف معیار	میانگین	عوامل اثرگذار بر مشارکت
۱	۰/۲۸۶	۱/۱۴	۳/۹۸	اعتماد ساکنان محله به مسئولان از طریق دریافت پیشنهادها و آرا
۲	۰/۳۱۸	۱/۳۴	۴/۲۱	تعلق ساکنان به محله و فضای قدیمی آن
۳	۰/۳۳۶	۱/۲۹	۳/۸۳	سطح تحصيلات ساکنان محله
۴	۰/۳۵۴	۱/۴۲	۴/۰۱	موضع مناسب کارکنان و مدیران در قبال ساکنان محله و پاسخ‌گویی به موقع
۵	۰/۳۷	۱/۳	۳/۵۱	مشارکت‌دادن مردم محله در برنامه‌ریزی برای چگونگی به‌سازی بافت‌های فرسوده
۶	۰/۳۹۴	۱/۵۱	۳/۸۳	عدم پرداخت همه هزینه‌های به‌سازی توسط ساکنان محله
۷	۰/۴۰۹	۱/۴۲	۳/۴۷	آگاه‌کردن ساکنان محله از قوانین نوسازی
۸	۰/۴۲۲	۱/۴۹	۳/۵۳	افزایش انگیزه از طریق ارائه تسهیلات بانکی ویژه به‌سازی با بهره کم
۹	۰/۴۲۲	۱/۴۵	۳/۴۳	اجازه مشارکت ساکنان محله در بخش‌های مختلف طرح
۱۰	۰/۴۴	۱/۵۵	۳/۵۲	وضعیت مناسب درآمد ثابت خانوار
۱۱	۰/۴۴	۱/۳۷	۳/۱۱	برگزاری جلسات هم‌اندیشی و دوره‌های آموزشی

مأخذ: یافته‌های پژوهش

موانع مشارکت شهروندان در بهسازی و نوسازی بافت فرسوده محله فهادان شهر یزد

پس از بررسی وضعیت مشارکت و عوامل اثرگذار در میزان مشارکت افراد مورد مطالعه در بهسازی و نوسازی بافت‌های فرسوده محلی زندگی‌شان، مشخص شد وضعیت مشارکت افراد مورد مطالعه در زمینه هدف این پژوهش در سطح بالایی نیست. لذا، برای بررسی دلایل آن نتیجه، در ادامه به بررسی مهم‌ترین موانع مشارکت شهروندان در بهسازی و نوسازی بافت فرسوده محله فهادان شهر یزد از نظر شهروندان پرداخته شد و همچنین، برای مشخص شدن مهم‌ترین موانع مشارکت شهروندان در بهسازی و نوسازی بافت فرسوده از ضریب تغییرات (C.V) استفاده شد. نتایج مربوط به اولویت‌بندی گویه‌های مربوط به مهم‌ترین موانع مشارکت شهروندان در بهسازی و نوسازی بافت فرسوده از نظر شهروندان مورد مطالعه حاکی از آن است که به ترتیب گویه‌های «پرداخت درصد بالایی از هزینه‌ها توسط ساکنان به‌علت کمبود اعتبارات مخصوص توسعه بافت‌های فرسوده» (میانگین رتبه‌ای: ۳/۵۵ و انحراف معیار ۰/۷۳۶)، «عدم مشارکت ساکنان در تعیین اهداف طرح» (میانگین رتبه‌ای: ۳/۷۲ و انحراف معیار ۰/۸۴)، «ناآگاهی ساکنان محله از قوانین بهسازی و نوسازی بافت فرسوده» (میانگین رتبه‌ای: ۳/۶۵ و انحراف معیار ۰/۸۵۶)، و «عدم پاسخ‌گویی مناسب کارکنان و مدیران سازمان‌ها و ادارات مربوطه در زمینه بهسازی و نوسازی بافت فرسوده» (میانگین رتبه‌ای: ۳/۱۳ و انحراف معیار ۰/۷۴۲) از سایر گویه‌ها از نظر افراد مورد مطالعه دارای اهمیت بیشتر است (جدول ۶).

جدول ۶. موانع مشارکت شهروندان در بهسازی و نوسازی بافت فرسوده محله فهادان شهر یزد

رتبه	ضریب تغییرات	انحراف معیار	میانگین	موانع مشارکت
۱	۰/۲۰۷	۰/۷۳۶	۳/۵۵	پرداخت درصد بالایی از هزینه‌ها توسط ساکنان به‌علت کمبود اعتبارات
۲	۰/۲۲۵	۰/۸۴	۳/۷۲	عدم مشارکت ساکنان در تعیین اهداف طرح
۳	۰/۲۳۴	۰/۸۵۶	۳/۶۵	ناآگاهی ساکنان محله از قوانین بهسازی و نوسازی بافت فرسوده
۴	۰/۲۳۶	۰/۷۴۲	۳/۱۳	عدم پاسخ‌گویی مناسب کارکنان و مدیران سازمان‌ها و ادارات مربوطه در زمینه بهسازی و نوسازی بافت فرسوده
۵	۰/۲۷۴	۰/۹۴۸	۳/۴۴	توزیع نامناسب منافع طرح بهسازی و نوسازی بافت فرسوده
۶	۰/۲۹۳	۱/۰۵	۳/۵۸	اطلاع‌رسانی نامناسب از جزئیات طرح از سوی مسئولان
۷	۰/۲۹۳	۰/۷۳۷	۲/۵۱	عدم برگزاری جلسات هم‌اندیشی ساکنان محله
۸	۰/۲۹۶	۱/۱۱	۳/۷۵	ناآگاهی ساکنان از روش‌های مشارکت در زمینه بهسازی بافت فرسوده
۹	۰/۳۱۸	۱/۱۲	۳/۵۱	ناآگاهی ساکنان از تسهیلات ویژه بهسازی بافت‌های فرسوده
۱۰	۰/۳۲۳	۱/۰۷	۳/۳۱	درآمد پایین خانوارها
۱۱	۰/۳۳۷	۱/۰۷	۳/۱۷	عدم مشارکت مردم محله در بخش اجرایی بهسازی بافت‌های فرسوده
۱۲	۰/۳۵۴	۱/۱۶	۳/۲۷	فقدان نهاد اطلاع‌رسانی در محله
۱۳	۰/۳۵۴	۱/۱۶	۳/۲۷	ناتوانی مالی ساکنان در بازپرداخت تسهیلات
۱۴	۰/۳۶۱	۱/۰۴	۲/۸۹	بی‌توجهی مسئولان به پیشنهادهای ساکنان محله در زمینه مورد نظر
۱۵	۰/۳۷	۱/۲۲	۳/۳۱	عدم رسیدگی به‌موقع به اعتراضات ساکنان محل در زمینه مورد نظر
۱۶	۰/۴۰۳	۱/۰۹	۲/۷۲	عدم اطلاع‌رسانی به‌موقع و دقیق توسط مسئولان در زمینه مورد نظر

مأخذ: یافته‌های پژوهش

تحلیل رگرسیون برای متغیر وابسته مشارکت مردمی در سامان‌دهی و نوسازی بافت فرسوده محله فهادان در ادامه برای بررسی اثرگذاری متغیرهای مستقل بر متغیر وابسته این مطالعه یعنی مشارکت در سامان‌دهی و نوسازی بافت فرسوده محله فهادان از رگرسیون چندمتغیره استفاده شده است. با توجه به اینکه یکی از پیش‌فرض‌های استفاده از

رگرسیون تأیید رابطه همبستگی بین متغیرهای مورد نظر است، نخست با استفاده از آزمون همبستگی اسپیرمن به بررسی وضعیت همبستگی متغیرهای مورد نظر پرداخته شد (جدول ۷) و سپس مدل رگرسیون مورد نظر بررسی شد. براساس نتایج جدول ۷، می‌توان گفت متغیرهای مورد نظر دو وضعیت نسبت به متغیر وابسته دارند. متغیرهایی که دارای رابطه معنی‌دار و مثبتی هستند (مانند اعتماد مردم به مسئولان) با افزایش یا کاهش سطح هریک از متغیرهای مورد نظر شاهد افزایش یا کاهش سطح مشارکت مردمی و تمایل آن‌ها برای سامان‌دهی و نوسازی بافت فرسوده محله فهادان خواهیم بود. به عبارتی دیگر، این دسته از متغیرها عوامل پیش‌برنده مشارکت‌اند. گروه دوم از متغیرها، که دارای رابطه‌ای معنی‌دار و منفی‌اند (پرداخت همه هزینه‌های به‌سازی توسط ساکنان محله). به عبارتی دیگر، می‌توان از این عامل به‌عنوان موانع مشارکت نیز یاد کرد. همان‌طور که گفته شد، متغیرهای مستقلی که در بخش تحلیل رگرسیونی مورد استفاده قرار گرفتند در بخش تحلیل همبستگی معنی‌داری آن‌ها با متغیر وابسته به اثبات رسیده است. به عبارتی، همه متغیرهای مستقلی که با متغیر مشارکت مردمی ارتباط معنی‌داری داشتند وارد تحلیل رگرسیونی شدند.

جدول ۷. بررسی ارتباط بین متغیرهای مختلف و سطح مشارکت مردمی برای ساماندهی و نوسازی بافت فرسوده محله فهادان

متغیر اول	متغیر دوم	نوع آزمون	r_s	sig
	اعتماد ساکنان محله به مسئولان از طریق دریافت پیشنهادهای و آرا	اسپیرمن	۰/۵۹۱**	۰/۰۰۰
	تعلق ساکنان به محله و فضای قدیمی آن	اسپیرمن	۰/۳۱۶**	۰/۰۰۰
	سطح تحویلات ساکنان محله	اسپیرمن	۰/۱۸۱**	۰/۰۰۳
	موضع مناسب کارکنان و مدیران در قبال ساکنان محله و پاسخ‌گویی به‌موقع	اسپیرمن	۰/۴۹۱**	۰/۰۰۰
	مشارکت‌دادن مردم محله در برنامه‌ریزی برای چگونگی به‌سازی بافت‌های فرسوده	اسپیرمن	۰/۳۹۸**	۰/۰۰۰
مشارکت	پرداخت همه هزینه‌های به‌سازی توسط ساکنان محله	اسپیرمن	-۰/۵۴**	۰/۰۰۰
	آگاهی ساکنان محله از قوانین نوسازی	اسپیرمن	۰/۳۵**	۰/۰۰۰
	افزایش انگیزه از طریق ارائه تسهیلات بانکی ویژه به‌سازی با بهره کم	اسپیرمن	۰/۴۹**	۰/۰۰۰
	مشارکت ساکنان محله در بخش‌های مختلف طرح	اسپیرمن	۰/۲۳**	۰/۰۰۰
	وضعیت مناسب درآمد ثابت خانوار	اسپیرمن	۰/۳۱**	۰/۰۰۰
	برگزاری جلسات هم‌اندیشی و دوره‌های آموزشی	اسپیرمن	۰/۲۹۱**	۰/۰۰۰

مأخذ: یافته‌های تحقیق، ۱۳۹۶ --- معنی‌داری در سطح ۰/۰۱

جدول ۸. رگرسیون چندگانه توأم بررسی سطح مشارکت مردمی و تمایل آن‌ها برای سامان‌دهی و نوسازی بافت فرسوده محله فهادان

متغیر مستقل	B	Beta	t	Sig
عرض از مبدأ (Constant)	۱/۷۲	-	۵/۲۷	۰/۰۰۰
اعتماد ساکنین محله به مسئولان ...	۰/۳۱۹	۰/۳۹۷	۷/۵۴	۰/۰۰۰
موضع مناسب کارکنان و مدیران در قبال ساکنان ...	۰/۱۶۷	۰/۱۸۳	۳/۷۸	۰/۰۰۰
افزایش انگیزه از طریق ارائه تسهیلات بانکی ویژه ...	۰/۱۴۹	۰/۱۷۳	۳/۴۳	۰/۰۰۰
پرداخت همه هزینه‌های به‌سازی توسط ...	-۰/۳۰۷	-۰/۳۶۴	-۶/۴۱	۰/۰۰۰
مشارکت‌دادن مردم محله در برنامه‌ریزی برای ...	۰/۱۳۴	۰/۱۷۲	۳/۳۱	۰/۰۰۰
آگاهی ساکنان محله از قوانین نوسازی	۰/۱۱۹	۰/۱۵۱	۲/۷۳	۰/۰۰۰

$R \cong ۰/۷۶۸$ $R^2 \cong ۰/۵۹$ $F \cong ۶۲/۹۸$ Sig = ۰/۰۰۰

همان‌طور که مشاهده می‌شود (جدول ۸)، شش متغیر از بین متغیرهایی که در جدول ۷ دارای رابطه همبسته‌ای با متغیر وابسته مورد نظر بودند وارد تحلیل رگرسیون شدند که از بین این متغیرها اعتماد ساکنان محله به مسئولان از طریق دریافت پیشنهادهای و آرا نسبت به سایر متغیرهای مستقل دارای بیشترین میزان تأثیر ($Beta = 0.397$) است و متغیر پرداخت همه هزینه‌های بهسازی توسط ساکنان محله دارای تأثیر منفی ($Beta = -0.364$) بر متغیر وابسته این مطالعه است. براساس نتایج به‌دست‌آمده در جدول ۸، می‌توان معادله رگرسیونی برای تعیین میزان تأثیر متغیرهای مستقلی که در پیش‌بینی متغیر وابسته (سطح مشارکت مردمی برای سامان‌دهی و نوسازی بافت فرسوده) دخالت دارند به‌صورت زیر ارائه کرد:

$$Y = 1.72 + 0.397X_1 + 0.183X_2 + 0.173X_3 - 0.364X_4 + 0.172X_5 + 0.151X_6$$

به‌صورت کلی، براساس نتایج به‌دست‌آمده این بخش نیز می‌توان گفت اعتماد ساکنان محله به مسئولان از طریق دریافت پیشنهادهای و آرا عامل مؤثر بر مشارکت مردمی در بهسازی بافت فرسوده محله فهادان شهر یزد و پرداخت همه هزینه‌های بهسازی توسط ساکنان محله مهم‌ترین مانع مشارکت مردمی در بهسازی بافت فرسوده محله فهادان شهر یزد است.

نتیجه‌گیری

نتایج بررسی وضعیت مشارکت شهروندان در بهسازی و نوسازی بافت فرسوده محله فهادان شهر یزد نشان داد ۴۴/۲ درصد از شهروندان مورد مطالعه دارای میزان مشارکت یا تمایل به مشارکتشان در بهسازی و نوسازی بافت فرسوده مورد مطالعه در سطح ضعیف و خیلی ضعیف بوده است و نتیجه آزمون t تک‌نمونه‌ای ($t = -6.85$ و $\text{sig} = 0.000$) مؤید این نتیجه بوده که مشارکت شهروندان در بهسازی و نوسازی بافت فرسوده محله فهادان شهر یزد در سطح مناسبی نیست. در این زمینه با بررسی بیشتر وضعیت مورد نظر و گویه‌های به‌کاررفته در زمینه میزان مشارکت افراد مورد نظر در بهسازی و نوسازی بافت فرسوده مورد مطالعه می‌توان گفت میزان تمایل افراد مورد مطالعه برای مشارکت در نوسازی و بهسازی محله خودشان در سطح مناسبی نبوده که این تمایل به مشارکت می‌تواند از طرق مشارکت در بخش اجرایی بهسازی و بازسازی بافت فرسوده مانند در اختیار قراردادن نیروی انسانی (نیروی کار خانوار) یا تهیه اقلامی از مصالح مورد نیاز باشد، که نتایج بررسی نشان‌دهنده تمایل ضعیف افراد مورد مطالعه در زمینه‌های بیان شده است. همچنین، از دیگر موارد مهم در زمینه مشارکت ساکنان محلات فرسوده در زمینه بهسازی و نوسازی آن، که دارای اهمیت بوده، تمایل به مشارکت برای واگذاری ملک جهت نوسازی و بهسازی و مشارکت در بحث مالی و سرمایه‌ای در بهسازی و بازسازی بافت فرسوده است که بررسی‌ها در این موارد نشان از وضعیت نامناسب افراد مورد مطالعه در این موارد دارد. از طرفی دیگر، بررسی‌های بیشتر نیز حکایت از مواردی همچون پرداخت درصد بالایی از هزینه‌ها توسط ساکنان به‌علت کمبود اعتبارات، عدم مشارکت ساکنان در تعیین اهداف طرح، ناآگاهی ساکنان محله از قوانین بهسازی و نوسازی بافت فرسوده، عدم پاسخ‌گویی مناسب کارکنان و مدیران سازمان‌ها و ادارات مربوطه در زمینه بهسازی و نوسازی بافت فرسوده، توزیع نامناسب منافع طرح بهسازی و نوسازی بافت فرسوده، اطلاع‌رسانی نامناسب از جزئیات طرح از سوی مسئولان، عدم برگزاری جلسات هم‌اندیشی ساکنان محله، و ناآگاهی ساکنان از روش‌های مشارکت در زمینه بهسازی بافت فرسوده مهم‌ترین موانع مشارکت شهروندان در بهسازی و نوسازی بافت فرسوده محله فهادان شهر یزد است.

نتایج نهایی مطالعه نشان داد شش متغیر وارد تحلیل رگرسیون شد (پنج متغیر به‌عنوان متغیرهای مؤثر و یک متغیر به‌عنوان مانع که دارای اثر منفی‌اند) و متغیر اعتماد ساکنان محله به مسئولان از طریق دریافت پیشنهادهای و آرا و متغیر پرداخت همه هزینه‌های بهسازی توسط ساکنان محله نسبت به سایر متغیرهای مستقل به‌ترتیب بیشترین تأثیر مثبت و

منفی را در پیش‌بینی متغیر وابسته (سطح مشارکت مردمی برای سامان‌دهی و نوسازی بافت فرسوده محله فهادان) دارد. بنابراین، براساس نتایج به‌دست‌آمده نیز می‌توان گفت اعتماد ساکنان محله به مسئولان از طریق دریافت پیشنهادات و آرا عامل مؤثر بر مشارکت مردمی در به‌سازی بافت فرسوده محله فهادان شهر یزد و پرداخت همه هزینه‌های به‌سازی توسط ساکنان محله مهم‌ترین مانع مشارکت مردمی در به‌سازی بافت فرسوده آن محله است. نتایج به‌دست‌آمده با نتایج مطالعات قاسمی و همکاران (۱۳۹۴)، اسدیان و سیاحی (۱۳۹۰)، زالی و همکاران (۱۳۹۲)، وارثی و همکاران (۱۳۹۴)، و سقایی (۱۳۹۷) همسوست. بنابراین، براساس نتایج به‌دست‌آمده می‌توان پیشنهادهای زیر را بیان کرد:

- با توجه به پایین بودن میزان تمایل افراد مورد مطالعه در جهت مشارکت در به‌سازی و نوسازی بافت فرسوده مورد نظر، افزایش تعداد دفاتر تسهیلگری نوسازی محله‌ها از طریق سازمان نوسازی شهر یزد پیشنهاد می‌شود؛

- با توجه به اینکه یکی از موانع مشارکت شهروندان در به‌سازی و نوسازی بافت فرسوده از نظر شهروندان مورد مطالعه پرداخت همه هزینه‌های به‌سازی توسط ساکنان محله بوده، پیشنهاد می‌شود سازمان‌های مربوطه و ناظر بر این طرح از طریق برگزاری کلاس‌های آموزشی، ساکنان را از نحوه هزینه‌کرد از طرف ساکنان محل آگاه کنند و به عبارتی خیال شهروندان را در زمینه اینکه دولت درصد بالایی از هزینه طرح به‌سازی و نوسازی بافت‌های فرسوده را پرداخت خواهد کرد راحت کنند؛

- با توجه به اینکه یکی از موانع مشارکت شهروندان در به‌سازی و نوسازی بافت فرسوده از نظر شهروندان مورد مطالعه عدم مشارکت ساکنان در تعیین اهداف طرح و همچنین ناآگاهی ساکنان از قوانین به‌سازی و نوسازی بافت فرسوده است، پیشنهاد می‌شود شهرداری و سایر ادارات و سازمان‌های ذی‌ربط با هماهنگی با وزارت کشور از طریق دعوت از نخبگان و معتمدان محلی ساکنان را در جریان همه برنامه‌ها و اهداف طرح مورد نظر قرار دهند و از این طریق ساکنان محله مورد نظر نیز از قوانین مورد نظر بیشتر آشنا خواهند شد.

- با توجه به اینکه اعتماد ساکنان محله به مسئولان از طریق دریافت پیشنهادات و آرا مهم‌ترین عامل مؤثر در سطح مشارکت مردمی برای سامان‌دهی و نوسازی بافت فرسوده در محله فهادان شهر یزد است، پیشنهاد می‌شود برای افزایش سطح اعتماد مردم به مسئولان در مرحله اول با مردم محله جلسات متعددی برگزار شود و اهداف طرح مورد نظر (سامان‌دهی و نوسازی بافت فرسوده) کامل و شفاف برای مردم تشریح شود و در مرحله برنامه‌ریزی برای اجرای طرح از نخبگان محلی حتماً نظرخواهی و استفاده شود.

منابع

۱. احدنژاد، محسن؛ روستایی، شهریور و زنگیشه‌ای، سجاد، ۱۳۹۱، آسیب‌شناسی مداخلات در نوسازی بافت‌های قدیمی و فرسوده (مطالعه موردی: محله فیض‌آباد)، *فضای جغرافیایی/هر*، دوره ۱۲، ش ۳۷، صص ۹۷-۱۲۰.
۲. احمدی، شیرکوه. و پوراحمد، احد، ۱۳۹۷، تحلیل ساختار کالبدی- فضایی بافت فرسوده شهری با استفاده از GIS (مطالعه موردی: هسته مرکزی شهر سردشت)، فصل‌نامه پژوهش‌های جغرافیایی انسانی، دوره ۵۰، ش ۲، صص ۴۰۹-۴۳۰.
۳. اسدیان، فریده و سیاحی، زهرا، ۱۳۹۰، نقش الگوی مشارکت مردمی در بهسازی و نوسازی بافت‌های فرسوده شهری با استفاده از سیستم اطلاعات جغرافیایی، مطالعه موردی: محله عامری اهواز، فصل‌نامه جغرافیایی آمایش محیط، دوره ۴، ش ۱۲، صص ۱۳۹-۱۶۳.
۴. امیری، مجتبی؛ نشاط، اکبر و نیکنایی، مجید، ۱۳۹۵، بررسی نقش مشارکت شهروندان در نوسازی و بهسازی بافت‌های فرسوده با رویکرد مدیریت شهری (مطالعه موردی: منطقه ۲۱ شهرداری تهران)، *پژوهش‌های جغرافیایی انسانی*، دوره ۴۸، ش ۳، صص ۵۲۳-۵۳۹.
۵. جمالی، محمدجعفر، ۱۳۸۶، *راهکارهای ارتقای کیفیت سکونت در بافت‌های قدیمی و فرسوده شهری*، تهران: سازمان شهرداری‌ها و دهیاری‌های کشور.
۶. حبیبی، محسن و مقصودی، ملیحه، ۱۳۸۶، *مرمت شهری، تعاریف، نظریه‌ها، تجارب، منشورها و قطع‌نامه‌های جهانی، روش‌ها و اقدامات شهری*، چ ۲، تهران: دانشگاه تهران.
۷. خاکساری، علی، ۱۳۸۳، احیای اقتصادی مراکز شهرها و بافت‌های قدیمی، هفت شهر، دوره ۵، ش ۱۵ و ۱۶، صص ۱۲۴-۱۳۳.
۸. داوودپور، زهره. و نیک‌نیا، ملیحه، ۱۳۹۰، بهسازی و نوسازی بافت فرسوده شهری راهبردی به‌سوی دستیابی به ابعاد کالبدی توسعه پایدار شهری (مطالعه موردی: بافت فرسوده کوی سجادیه)، فصل‌نامه جغرافیایی آمایش محیط، دوره ۴، ش ۱۵، صص ۳۱-۵۹.
۹. زالی، نادر؛ دارابی، حسن و میرزایی دورودخانی، عسگر، ۱۳۹۲، بهسازی و نوسازی بافت‌های فرسوده محله پیرسرای کلان‌شهر رشت با رویکرد مشارکت مردمی، *مجله پژوهش و برنامه‌ریزی شهری*، دوره ۴، ش ۱۲، صص ۷۹-۹۴.
۱۰. زیاری، کرامت‌اله؛ عباسی فلاح، وحید؛ حیدری، اصغر و نجفی، اسماعیل، ۱۳۹۷، نوسازی بافت فرسوده با استفاده از رویکرد مشارکتی و سرمایه اجتماعی (نمونه موردی: ناحیه ۲ منطقه ۹ شهر تهران)، فصل‌نامه جغرافیا و روابط انسانی، دوره ۱، ش ۱، صص ۳۹۰-۴۱۱.
۱۱. سراسکانرود، محمد؛ پوراحمد، احمد و عمران‌زاده، بهزاد، ۱۳۹۰، ارزیابی میزان مشارکت مردم در بهسازی و نوسازی بافت فرسوده، نمونه موردی: محله سیروس تهران، *نشریه جغرافیا و برنامه‌ریزی*، ش ۳۶، صص ۱-۳۲.
۱۲. سقایی، محسن، ۱۳۹۷، شناسایی و اولویت‌بندی بافت‌های فرسوده شهری در راستای کاهش آسیب‌پذیری ناشی از زلزله؛ مطالعه موردی: منطقه ۵ اصفهان، *اطلاعات جغرافیایی (سپهر)*، دوره ۲۷، ش ۱۰۵، صص ۱۷۱-۱۸۲.
۱۳. شماعی، علی، ۱۳۸۰، بررسی و تحلیل ساخت اکولوژی شهری در شهر یزد، *مجله کاوش‌نامه*، دوره ۲، ش ۲، صص ۷۷-۹۸.
۱۴. شیخ‌الاسلامی، علیرضا؛ ملکی، آفرین؛ باوقا، سمیه و جهانی، احمد، ۱۳۹۳، نقش مشارکت مردمی در بهسازی و نوسازی بافت‌های فرسوده شهری (نمونه: محله ستارخان در شهر خرم‌آباد)، فصل‌نامه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری چشم‌انداز زاگرس، دوره ۶، ش ۱۹، صص ۱۲۱-۱۴۲.
۱۵. ضرابی، المیرا. و طهرانی، سیدفرید، ۱۳۸۸، رویکرد مشارکت‌جویانه در نوسازی و بهسازی بافت‌های فرسوده شهری، *مجله آرمان‌شهر*، دوره ۲، ش ۲، صص ۳۹-۴۹.
۱۶. قادرمزی، حامد و احمدی، عاطفه، ۱۳۹۷، تحلیل الگوهای بهینه مدیریت بافت‌های فرسوده شهری (مطالعه موردی: محله سرتپوله سنندج)، فصل‌نامه جغرافیا، دوره جدید، س ۱۶، ش ۵۶، صص ۱۳۸-۱۵۲.
۱۷. قاسمی، ایرج؛ قاسمی سیانی، محمد و حیدری، حسین، ۱۳۹۴، تحلیل عوامل مؤثر بر مشارکت مردم در نوسازی و بهسازی بافت فرسوده، فصل‌نامه رفاه اجتماعی، دوره ۱۵، ش ۵۹، صص ۲۵۳-۲۸۶.

۱۸. قدرجانی، راضیه و قیطرانی، نیما، ۱۳۹۱، بررسی روش‌های ارتقای مشارکت مردمی در بهسازی و نوسازی مسکن فرسوده (مطالعه موردی: محله جولان در شهر همدان)، مجله هفت حصار، دوره ۱، ش ۲، صص ۷۵-۸۳.
۱۹. کوچکی، غلام، ۱۳۸۶، تحلیل ساختار کالبدی- فیزیکی بافت قدیم شهر خرم آباد، پایان نامه کارشناسی ارشد رشته جغرافیا و برنامه ریزی شهری، دانشگاه اصفهان.
۲۰. معتمدی‌مهر، اکبر؛ حسن‌پور، رضا و رضایی، رقیه، ۱۳۹۳، بهسازی و نوسازی بافت‌های فرسوده شهری با تأکید بر مشارکت مردمی (مطالعه موردی: محله قیلر قروه)، مجله مطالعات برنامه‌ریزی سکونتگاه‌های انسانی، دوره ۹، ش ۲۶، صص ۲۹-۴۴.
۲۱. موحد، علی؛ فیروزی، محمدعلی؛ زارعی، رضا و ظفری، مسعود، ۱۳۹۲، نقش سازمان‌های مردم‌نهاد برای مشارکت در بازسازی بافت‌های فرسوده (نمونه موردی: بافت فرسوده بخش مرکزی شهر اهواز)، فصل‌نامه جغرافیا، دوره جدید، س ۱۱، ش ۶ صص ۷۹-۹۸.
۲۲. موسوی، سیدحمید؛ بخشنده نصرت، عباس و الیاس‌زاده، سیدنورالدین، ۱۳۹۷، تحلیل رویکرد مشارکت‌جویانه در سامان‌دهی بافت‌های فرسوده منطقه ۱۲ شهر تهران، مدیریت شهری، س ۱۷، ش ۵۱، صص ۲۹۷-۳۰۸.
۲۳. موسوی؛ میرنجف؛ حیدری، حسن و، باقری کشکولی، علی، ۱۳۹۱، بررسی نقش سرمایه اجتماعی در نوسازی و بهسازی بافت‌های فرسوده، مطالعه موردی شهر سردشت، مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای، دوره ۴، ش ۱۵، صص ۱۰۵-۱۲۲.
۲۴. وارثی، حمید؛ محمدی، جمال و اکبرزاده شیخ‌محله، راضیه، ۱۳۹۴، بررسی نقش شهروندان در بهسازی و نوسازی بافت‌های فرسوده شهری (مطالعه موردی منطقه ۶ شهر اصفهان)، مطالعات و پژوهش‌های شهری و منطقه‌ای، دوره ۷، ش ۲۵، صص ۵۹-۸۲.
۲۵. یاپنگ غراوی، محمد و محمدی، منیژه، ۱۳۹۵، اولویت‌بندی روش‌های افزایش مشارکت مردم در بهسازی بافت‌های فرسوده شهری مطالعه موردی: ساربان محله بجنورد، فصل‌نامه جغرافیا و برنامه‌ریزی شهری چشم‌انداز زاگرس، دوره ۸، ش ۲۸، صص ۱۹۱-۲۰۸.
26. Abu samah, A. and Aref, F., 2009, Peoples Participation in Community Development: A Case Study in a Planned Village Settlement in Malaysia, *World Rural Observations*, Vol. 1, No. 2, PP. 45-54.
27. AhadneZhad, M.; Rostaeeii, Sh. and Zangisheii, S., 2012, Pathology of Interventions in the Renovation of Old and Used Texture (Case Study: Fayz Abad Neighborhood), *Journal of Geographic Space*, Vol. 1, No. 3, PP. 127-148 (In Persian).
28. Ahmadi, S. and Pour Ahmad, A., 2018, Physical-spatial Analysis of the Structure of Urban Old Texture Using GIS (Case Study: The Central Core of Sardasht City), *Human Geography Research Quarterly*, Vol. 50, No. 2, PP. 409-430 (In Persian).
29. Amado, M. P.; Santos, C. V.; Moura, E. B. and Silva, V. G., 2009, Public Participation in Sustainable Urban Planning, *World Academy of Science, Engineering and Technology*, No. 53, PP. 597-603.
30. Amado, M. P.; Santos, C. V.; Moure, E. B. and Silva, V. G., 2009, Public Participation in Sustainable Urban Planning, *International Journal of Civil and Environmental Engineering*, Vol. 3, No. 5, PP. 228-234.
31. Amiri, M.; Neshat, A. and Niknaei, M., 2016, The Role of Citizen Participation in Urban Management Approach for Improvement and Renovation of Old Textures (Case Study: Region 12 of Tehran Municipality), *Human Geography Reserch Quarterly*, Vol. 48, No. 3, PP. 523-539 (In Persian).
32. Asadian, F. and Siah, Z., 2011, The role of public participation model in improvement and renovation of urban worn textures using geography information system GIS Sample, case: Ahvaz-Ameri neighborhood, *Quarterly Journal of Environmental Based Territorial Planning*, Vol. 4, No. 12, PP. 31-59 (In Persian).
33. Baek, C. H. and Park, S. H., 2012, Changes in renovation policies in the era of sustainability, *Energy and Buildings*, Vol. 47, No. 1, PP. 485-496.
34. Baum, H., 2001, Citizen Participation, *International Encyclopedia of the social & Behavioral Scieces*, PP. 1840-1846.

35. Brown, R. and Harris, G., 2005, Co management of wildlife corridors: the case for citizen participation in the Algonquin to Adirondack proposal, *Journal of Environmental Management*, Vol. 74, PP. 97-106.
36. Buchy, M. and Hoverman, S., 2000, Understanding public participation in forest planning: a review. *Forest policy and economics*, Vol. 1, No. 1, 15-25.
37. Davoudpour, Z. and Niknya, M., 2011, Reformation and Reconstruction of the Erosive Textures of City as a Strategy to Obtain Permanent Development, *Quarterly Journal of Environmental Based Territorial Planning*, Vol. 4, No. 15, PP. 31-59 (In Persian).
38. Dinik, M.; Mitkovic, P.; Velev, J. and Bogdanoic, I., 2008, Application of the urban reconstruction method in the central area of Nis, *Architecture and Civil Engineering*, Vol. 6, No. 1, PP. 127-138.
39. Durgesh, C.R., 2004, *Review Rehabilitation and Renovation of Urban Worn-out Tissue*, Washington, D.C.
40. Fiorino, D. J., 1990, Citizen participation and environmental risk: A survey of nstitutional mechanisms. *Science, technology & human values*, Vol. 15, No. 2, PP. 226-243.
41. Ghadrjani, R. and Ghaitarani, N., 2013, Investigation of Popular Participation Promoting Methods for Improvement and Modernization of Exhausted Homes (Case Study: Golan Neighborhood in Hamedan), *Haft Hesar: Journal of Environmental Studies*, Vol. 1, No. 2, PP.75-83.
42. GhadrMarzi, H. and Ahmadi, A., 2018, Survey management solutions of urban effete fabrics and exhibition optimal pattern in intervention (Case study: Quarter of Sartapole in Sanandaj city), *Geography*, Vol. 16, No. 56, PP. 138-152 (In Persian).
43. Ghasemi, I.; Ghasemi Siani, M. and Heidari, H., 2015, Factors analysis affecting on participation in the reconstruction and rehabilitation of deteriorated fabric, *Social Welfare*, Vol. 15, No. 59, PP. 286-253 (In Persian).
44. Habibi, M. and Maghsodi, M., 2007, *Urban restoration, definitions, theories, experiences, charteres and global resolutions, urban methods and actions*, Tehran: Tehran University, Second Edition (In Persian).
45. Hong, Y., 2018, Resident participation in urban renewal: Focused on Sewoon Renewal Promotion Project and Kwun Tong Town Centre Project, *Frontiers of Architectural Research*, Vol. 7, No. 2, PP. 197-210.
46. Hosseini, A.; Pourahmad, A.; Taeab, A.; Amini, M. and Behvandi, S., 2017, Renewal strategies and neighborhood participation on urban blight, *International Journal of Sustainable Built Environment*, Vol. 6, No. 1, PP. 113-121.
47. Jamal, M. J., 2007, Solutions for improving the quality of living in urban old and old textures. Tehran: Municipality and village administrations of the country (In Persian).
48. Khaksari, A., 2004, Economic revitalization of historic city centery, *Haft Shahr*, Vol. 1, No. 15-16, PP. 23-124 (In Persian).
49. Kweit, M. G. and Kweit, R. V., 2007, Participation, Perception of Participation, and Citizen. Support. *American Politics Research*, Vol. 35, No 3, PP. 407-425.
50. Mahdavinejad, M. and Amini, M., 2011, Public Participation for Sustainable Urban Planning in Case of Iran. *Procedia Engineering*, Vol. 21, No. 1, PP. 405-413.
51. Motamedimehr, A.; Hasanpoor, R. and Rezaie, R., 2014, Rehabilitation and Renovation old urban texture with focus on public Participation (Case Study: Ghorveh Gheylar district), *Journal of Studies of Human Settlements Planning*, Vol. 9, No. 26, PP. 29-44 (In Persian).
52. Mousavi, M.N.; Heidari, H. and Bagheri Kashkooli, A., 2013, Investigating the role of Social Wealth in the Renovation and refurbishment of old contextures (Case Study: Sardasht City), *Journal Urban - Regional Studies and Research*, Vol. 4, No. 15, PP. 59-82 (In Persian).

53. Mousavi, S. H.; BakhshandehNosrat, A. and Eliaszadeh, S. N., 2018, A collaborative approach analysis in organizing the worn-out texture of the 12th district of Tehran, *Urban Management*, Vol. 17, No. 51, PP. 297-308 (In Persian).
54. Movahed, A.; Firouzi, M. A.; Zarei, R. and Zafari, M., 2011, The evaluation of the role of NGOs in the reconstruction of the worn-out urban Contexts: A case study in the central part of Ahvaz city, *Geography*, Vol. 11, No. 36, PP. 79-98 (In Persian).
55. Nicoleta, O. C., 2013, Thy mission of public administration in guaranteeing citizens' rights and freedoms, *Procedid - Social and Behavioral Sciences*, Vol. 81, No. 28, PP.167-170.
56. Sabatier, P. A. and Shaw, L. K., 2009, Are collaborative watershed management groups democratic? An analysis of California and Washington partnerships, *Journal of Soil and Water Conservation*, Vol. 64, No. 2, PP. 61-64.
57. Saghaei, M., 2018, Identification and prioritization of urban deteriorated texture in order to reduce the earthquake-induced vulnerability - Case study: Region 5 in Esfahan, *Geographical Data (SEPEHR)*, Vol. 27, No.105, PP. 171-182 (In Persian).
58. Saraskanroud, M.; Puraahmad, A. and Omranzadeh, B., 2011, Evaluation of Public Participation Scale in Rehabilitation and Renovation of Old Textures, Case Study: Sirius Sector of Tehran, *Journal of Geography and Planning*, Vol. 36, No. 2, PP. 1-32 (In Persian).
59. Shamaeii, A., 2001, Exploration and analysis of urban ecology in Yazd, *Kaveshnameh*, Vol. 2, No. 2, PP. 77-98 (In Persian).
60. Shikhaleslami, A.; Maleki, A.; Bavafa, S. and Gahani, A., 2014, The role of public participation in urban renewal and renewal and renovation of worm-out tissues, *Quarterly Journal of Cheshmandaz – E Zagros*, Vol. 6, No. 19, PP. 121-142 (In Persian).
61. Varesi, H.; Mohammadi, J. and Akbarzadeh Sheykh Mahalle, R., 2015, Studying the role of citizens in reformation and modernization of old worn out civil textures (Case study: 6th zone of Isfahan), *Journal Urban - Regional Studies and Research*, Vol. 7, No. 25, PP. 59-82 (In Persian).
62. Wang, H.; Song, Y.; Hamilton, A. and Curwell, S., 2007, Urban information integration for advanced e-planning in Europe, *Government information Quaterly*, Vol. 24, PP. 763-754.
63. Wanga, A.; Hub, Y.; Li, L. and Liu, B., 2016, Group Decision Making Model of Urban Renewal Based on Sustainable Development Public Participation Perspective, *Procedia Engineering*, Vol. 145, No. 1, PP. 1509-1517.
64. Yapang Gharavi, M. and Mohmmadi, M., 2016, Prioritizing Methods for Increasing People Participation in Improvement of Urbanized Urban Texts Case Study: Sabaran Bojnord neighborhood, *Quarterly Journal of Cheshmandaz – E Zagros*, Vol. 8, No. 28, PP. 191-208 (In Persian).
65. Zali, N.; Darabi, H. and Mirzaeii Doorodkhani, A., 2013, Improvement and renovation of the worn-out tissues of the Pearsar Metropolitan Area of Rasht with a Public Participation Approach, *Research and Urban Planning*, Vol. 4, No. 12, PP. 79-94 (In Persian).
66. Zarabi, E. and Tehrani, S. F., 2009, Participatory Approach in Renovation and Rehabilitation of urban worn out texture, *Armanshahr Journal*, Vol. 2, No. 2, PP. 39-49 (In Persian).
67. Ziyari, K.; Abbasifallah, V.; Headari, A. and Najafi, E., 2018, Renovation of worn out texture using participatory approach and social capital (Case study: area 2 of region 9 city of Tehran), *Geography and Human Relationships*, Vol. 1, No. 1, PP. 390-411 (In Persian).